

Asesiad o'r Effaith ar y Gymraeg

Chwefror 2015

Asesiad o'r Effaith ar y Gymraeg

Teitl: Asesu o dan Ran 3, a hefyd Cymhwysra a Chynllunio Gofal o dan Ran 4 o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014	Rhif Cyfeirnod yr Asesiad <i>(I'w llenwi gan Uned y Gymraeg):</i>			
Enw'r unigolyn sy'n llenwi'r ffurflen:	Lisa Griffiths			
Dyddiad:	Ebrill 2015			
Arweinydd polisi:	Lee Davis			
Manylion cyswllt:	029 2082 1196			
Math o Raglen/Prosiect ☐ Polisi ☐ Prosiect neu raglen ☒ Deddfwriaeth ☐ Ymchwil, gwerthusiad ☐ Grant ☐ Newid busnes ☐ Seilwaith ☐ Gwasanaethau ☐ Adeiladu, Cyfalaf ☐ TGCh ☐ Contractau, tendrau ☐ Arall (Nodwch isod)				
Costau: Beth a ragwelir y bydd cost oes gyfan y rhaglen/prosiect? Os yn llai na £25k, nid oes angen Asesiad llawn bob tro (gweler y canllawiau).				
O dan £25k	£25 - £49k	£50 - £249k	£250k - £1miliwn	Dros £1miliwn
☐	☐	☐	☐	☒
O'r uchod, a oes unrhyw gostau sy'n uniongyrchol gysylltiedig â'r iaith Gymraeg?				

Pa mor hir y disgwylir i'r rhaglen/prosiect redeg?

Hyd at 1 flwyddyn	Hyd at 2 flynedd	Hyd at 5 mlynedd	Hyd at 10 mlynedd	Dros 10 mlynedd	Anhysbys
☐	☐	☐	☐	☒	☐

Dyddiadau nodedig allweddol ar gyfer y rhaglen/prosiect:

Fe gomisiynodd yr Asiantaeth Gwella Gwasanaethau Cymdeithasol (SSIA) adroddiad “*Gwell Cefnogaeth am Lai o Gost*” yn 2011, a oedd yn adolygu'r arfer cyfredol o ran y dulliau a ddefnyddir gan awdurdodau lleol i ddarparu gwasanaethau gofal a chymorth effeithlon ar gyfer pobl hŷn. Defnyddiwyd yr adroddiad hwn i oleuo camau cyntaf y broses o ddiwygio'r ddeddfwriaeth.

Bydd y model newydd ar gyfer gofal a chymorth, a nodir yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, yn cyflwyno newidiadau i brosesau craidd awdurdodau lleol ac yn sicrhau y mabwysiedir dull holistaidd.

Fe sefydlodd y Cyn-Ddirprwy Weinidog Gwasanaethau Cymdeithasol gyfres o grwpiau technegol i ddarparu cyngor technegol mewn perthynas â datblygu cyfres o reoliadau a chodau ymarfer ar gyfer Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. Mae'r rheoliadau a'r codau ymarfer ar gyfer Asesu (rhan 3), Cymhwysra a Chynllunio Gofal (Rhan 4) wedi'u bwriadu i sicrhau dull sy'n gyson yn genedlaethol o ddarparu gofal a chymorth ar gyfer oedolion, plant a gofalwyr. Y ddau grŵp technegol mewn perthynas ag asesu a chymhwysra oedd:

1- Y Grŵp Technegol Asesu a Chynllunio Gofal

Bu'r Grŵp Technegol yn cynghori Llywodraeth Cymru ynghylch llunio rheoliadau a chod ymarfer ar ddyfarniadau ynghylch asesu, cynllunio gofal ac adolygu o dan y Ddeddf. Mewn perthynas ag asesu, roedd yr adroddiad terfynol gan y Grŵp Technegol yn argymhell proses asesu gymesur i ganfod pa un a oes gan unigolyn anghenion o ran gofal a chymorth ac roedd yn argymhell hefyd y dylai archwilio 5 elfen allweddol gyda'r unigolyn.

2- Y Grŵp Technegol Cymhwysra

Rhoddodd y Grŵp Technegol gyngor i Lywodraeth Cymru ynghylch llunio rheoliadau a chod ymarfer ar ddyfarnu cymhwysra i gael gwasanaethau gofal a chymorth o dan y Ddeddf. Adnabu'r Grŵp dri opsiwn ar gyfer y meini prawf cymhwysra cenedlaethol. Mae adroddiad wedi cael ei ddatblygu gan y Grŵp Technegol, a hwnnw'n darparu dadansoddiad o'r tri opsiwn a'r ffactorau i'w hystyried.

Cynhaliwyd ymgynghoriad ffurfiol dros gyfnod o 12 wythnos ynghylch y cynigion ar gyfer rheoliadau a chodau ymarfer mewn perthynas â Rhannau 3 a 4 o'r Ddeddf. Parodd y cyfnod ymgynghori o 6 Tachwedd 2014 tan 2 Chwefror 2015.

Bydd y fframwaith statudol yn cynnwys tair prif elfen:

- 1- y Ddeddf ei hun;
- 2- rheoliadau a wnaed o dan y Ddeddf;
- 3- codau ymarfer/canllawiau statudol.

Bydd y tair elfen hyn yn gweithio gyda'i gilydd i ffurfio'r fframwaith y bydd gwasanaethau cymdeithasol yn gweithredu ynddo o fis Ebrill 2016.

Bydd y codau ymarfer yn cael eu cyflwyno gerbron y Cynulliad yn yr hydref a chafodd y rheoliadau cymhwysra ac asesu eu cyflwyno gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar 8 Mai 2015. Bydd y rheoliadau cynllunio gofal yn cael eu cyflwyno yn ystod yr wythnos sy'n dechrau ar 1 Mehefin 2015.

CAM 1: CYNLLUNIO

Beth yw nodau ac amcanion y polisi? Beth yw'r canlyniadau a ddymunir/beth sy'n angenrheidiol gan y rhaglen er mwyn iddi fod yn 'llwyddiant'?

Prif amcan y polisi yw hybu annibyniaeth unigolyn a sicrhau bod gan yr unigolyn fwy o lais a rheolaeth dros ei ofal a'i gymorth. Mae'r newidiadau'n hanfodol i alluogi cenedlaethau presennol a chenedlaethau'r dyfodol i fyw eu bywydau'n annibynnol, gan ddarparu'r lefel gywir o gymorth i gynnal eu llesiant.

Effaith gyffredinol y rheoliadau mewn perthynas ag asesu yw darparu mwy o eglurder, cysondeb ac ansawdd gwell o ran y gofal a'r cymorth ar gyfer unigolion a gofalwyr. Y nod yw y bydd y broses asesu'n cael ei chymhwyso mewn modd mwy cymesur fel ei bod yn briodol i anghenion yr unigolyn ac yn ystyried amgylchiadau'r unigolyn yn eu holl agweddau. Bydd y broses yn cael ei symleiddio trwy gyflwyno dull unffurf o gynnal asesiadau ar gyfer pawb a thrwy symleiddio'r broses ei hun.

Mae'r rheoliadau mewn perthynas â chymhwystra'n nodi'r broses y mae'n rhaid i awdurdod lleol ei chymhwyso i ddyfarnu pa un a oes gan unigolyn ag anghenion, a adnabwyd mewn asesiad o dan adran 19, 21 neu 24 o'r Ddeddf, hawl i drefniant lle mae'r anghenion hynny'n cael eu diwallu gan awdurdod lleol. Mae'r rheoliadau'n nodi'r broses y dylid ei chymhwyso mewn perthynas ag oedolion, plant a gofalwyr.

Bydd y rheoliadau mewn perthynas â Chynllunio Gofal yn cyflwyno dull symlach (a chyffredin, lle y bo'n bosibl) o gynllunio gofal a chymorth, a byddant yn symleiddio siwrne unigolyn i gael gofal a chymorth sydd wedi'u teilwra'n well i'w anghenion, ac sy'n fwy tebygol o gyflawni'r canlyniadau a adnabwyd ar gyfer yr unigolyn.

Y canlyniad a ddymunir yw bod y trefniadau gorgyffyrddol yn lleihau a bod y broses o gynllunio a'r broses o ddarparu gofal yn cael eu hintegreiddio'n well.

Pa ddewisiadau polisi sydd wedi'u hystyried?

a

Beth fydd yr effeithiau os *na* fydd y polisi'n cael ei weithredu?

Cafodd y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) gydsyniad brenhinol ym mis Mai 2014 ac fe wnaeth yr asesiadau o'r effaith, a gynhaliwyd pan oedd Cynulliad Cenedlaethol Cymru wrthi'n craffu ar y Bil, ganfod effeithiau sylweddol pe na bai'r Ddeddf yn cael ei gweithredu. Roedd y rhain yn cynnwys anghynaliadwyedd gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru o ganlyniad i newidiadau demograffig, y ffaith bod gwasanaethau'n canolbwyntio'n gynyddol ar y rhai sydd ar lefel gritigol ac yn cael eu cyfyngu'n fwyfwy i'r bobl hynny, a diffyg camau o unrhyw fath o fewn y system i ymyrryd ac atal yn gynnar.

Cynhaliwyd Asesiad o'r Effaith ar y Gymraeg ar gyfer y Bil Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) i gefnogi'r broses graffu trwy Gynulliad Cenedlaethol Cymru. Canfu'r asesiad o'r effaith fod y bil wedi'i fwriadu i greu system decach a mwy cyfartal ar gyfer yr holl bobl sy'n gymwys i gael gofal a chymorth, a bod cyfleoedd i gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gwasanaethau a ddarperir.

Er bod y safonau cyfredol yn seiliedig ar Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993, bydd safonau newydd a ddatblygwyd o dan *Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011* yn dod i rym o fis Ebrill 2016 ar yr un pryd ag y bydd Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn cael ei rhoi ar waith.

Mae egwyddorion allweddol 'Mwy na Geiriau: Fframwaith Strategol ar gyfer Gwasanaethau Cymraeg mewn Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol'¹ wedi cael eu sefydlu yn y Ddeddf, gan gynnwys yr egwyddor bod yn rhaid i'r holl bobl a sefydliadau sy'n rhan o ddarparu Gwasanaethau Cymdeithasol a gofal cymdeithasol roi ystyriaeth i hawl pobl i gyfathrebu yn Gymraeg.

Mae Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy i Gymru yn amlinellu'r heriau sy'n wynebu gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru, a dull Llywodraeth Cymru o ymateb i'r heriau hynny, gan gynnwys datblygu rhaglen o bolisi a deddfwriaeth.

Caiff y cod ymarfer mewn perthynas ag asesu a diwallu anghenion unigolion ei danategu gan yr egwyddorion a nodir yn y Ddeddf. Mae'r cod yn nodi bod yn rhaid i'r broses asesu ystyried nodweddion, diwylliant, iaith a chredoau'r unigolyn. Mae hefyd yn nodi y dylai'r dyfarniadau ynghylch cymhwysra i gael gofal a chymorth gael eu gweithredu yn yr iaith y mae ar yr unigolyn angen ei defnyddio.

Dylai'r broses hefyd gydnabod cysyniad anghenion ieithyddol, a dylai asesiadau o anghenion gael eu cynnal trwy gyfrwng y Gymraeg neu'r Saesneg (yn ôl yr hyn sy'n briodol i'r unigolyn neu'r teulu dan sylw).

Bydd hyn yn sicrhau bod unigolion yn gallu derbyn gwasanaethau yn eu hiaith eu hunain trwy gydol y broses o adnabod a diwallu anghenion gofal a chymorth.

Mae'r cod ymarfer yn ei gwneud yn glir hefyd na ddylai'r gofyniad i gael asesiad trwy gyfrwng y Gymraeg achosi oedi yn y broses o asesu anghenion unigolyn.

Yn ystod y broses, dylai unigolyn allu cyfranogi'n llawn trwy allu mynegi ei hun trwy ei ddewis iaith a dull cyfathrebu.

Mae'r broses o asesu a diwallu anghenion unigolion hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol gydymffurfio â'r Set Ddata Graidd Ofynnol Genedlaethol (NMCDS). Un o ofynion NMCDS yw bod yn rhaid i'r asesiad gael ei gofnodi yn y ddewis iaith / y dewis Ddull Cyfathrebu fel sy'n briodol i anghenion y plentyn neu'r oedolyn y mae ei anghenion yn cael eu hasesu.

Mae'r Ddeddf yn manylu ar y fframwaith deddfwriaethol ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol yng Nghymru ac yn rhoi effaith i'r polisi a nodir yn y Papur Gwyn, Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy i Gymru: Fframwaith Gweithredu.

Mae'r Fframwaith yn sicrhau y bydd y gyfres lawn o is-ddeddfwriaeth wedi'i sefydlu erbyn mis Ebrill 2016.

A yw'r rhaglen yn dangos cysylltiad clir â strategaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer yr iaith Gymraeg - iaith fyw: iaith byw?

Rhoddwyd ymrwymiad gan y Gweinidog y byddai'r rheoliadau a'r canllawiau sy'n tanategu Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) yn rhoi ystyriaeth ddyledus i'r Gymraeg. O ganlyniad i hyn, caiff rheoliadau a chodau ymarfer oll eu tanategu gan yr egwyddorion a nodir yn y Ddeddf, sy'n cynnwys dyletswydd drosfwaol yn 6(2)(c) bod yn rhaid i unrhyw berson sy'n arfer swyddogaethau o dan y Ddeddf 'r(h)oi sylw i nodweddion, diwylliant a chredoau'r unigolyn (gan gynnwys, er enghraifft, iaith)'.

Mae egwyddorion allweddol 'Mwy na geiriau: Fframwaith Strategol ar gyfer Gwasanaethau Cymraeg mewn Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol'² wedi cael eu sefydlu yn y Ddeddf, sef bod yn rhaid i'r holl bobl a sefydliadau sy'n rhan o ddarparu Gwasanaethau Cymdeithasol a gofal cymdeithasol roi ystyriaeth i hawl pobl i gyfathrebu yn Gymraeg.

Mae'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) yn mynd i'r afael â llawer o'r nodau yn "Iaith fyw: iaith byw - Strategaeth y Gymraeg 2012-17". Mae'r rheoliadau, mewn perthynas ag asesu anghenion unigolion, yn gwneud darpariaeth ar gyfer 5 o'r nodau i wneud y canlynol:

- cynyddu eu hymwybyddiaeth o werth yr iaith
- cryfhau safle'r Gymraeg o fewn y gymuned
- cynyddu cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle
- gwella gwasanaethau Cymraeg ar gyfer dinasyddion
- cryfhau'r seilwaith ar gyfer yr iaith, gan gynnwys technoleg ddigidol.

1. Cynyddu eu hymwybyddiaeth o werth yr iaith

O fewn y rheoliadau ar gyfer asesu o dan y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) mae gofyniad wedi cael ei gynnwys i sicrhau bod yn rhaid i'r asesiad o anghenion gael ei gofnodi yn newid iaith / dewis ddull cyfathrebu'r unigolyn y mae ei anghenion yn cael eu hasesu. Hefyd, dylai unigolion a'u teuluoedd allu cyfranogi'n llawn yn y broses trwy fod â'r holl wybodaeth ar gael mewn fformat sy'n hygyrch iddynt gan gynnwys trwy eu dewis iaith a'u dewis ddull cyfathrebu. Mae'n rhaid i wybodaeth fod yn hygyrch trwy gyfrwng y Gymraeg a'r Saesneg gan adlewyrchu Strategaeth Llywodraeth Cymru 'Mwy na Geiriau' a chan gydymffurfio maes o law gyda Safonau newydd y Gymraeg.

2. Cryfhau safle'r Gymraeg o fewn y gymuned

Prif amcan y polisi yw hybu annibyniaeth unigolyn a sicrhau bod gan yr unigolyn fwy o lais a rheolaeth dros ei ofal a'i gymorth. Mae'n rhaid i'r holl bobl a sefydliadau sy'n rhan o ddarparu gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol roi ystyriaeth i hawl pobl i gyfathrebu yn Gymraeg. Hefyd, mae'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) yn sicrhau bod gofal a chymorth ar gael ac yn cael eu darparu mewn ffordd decach a mwy cyfartal. Bydd hyn yn cael effaith gadarnhaol ar siaradwyr Cymraeg a chymunedau sy'n siarad Cymraeg yn bennaf lle mae mwy o wasanaethau ar gael yn Gymraeg.

3. Cynyddu cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle

Mae'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) yn gosod dyletswydd ar unrhyw berson sy'n arfer ei swyddogaethau i hybu llesiant unigolion, gan gynnwys dyletswydd i roi ystyriaeth i nodweddion, diwylliant a chredoau'r unigolyn (gan gynnwys iaith). Mae hyn yn cryfhau'r modd y caiff y Gymraeg ei hybu a'i defnyddio i wella llesiant pobl ac ansawdd gofal a chymorth.

4. Gwella gwasanaethau Cymraeg ar gyfer dinasyddion

Dylai awdurdodau lleol sicrhau bod gwasanaethau Cymraeg yn cael eu cynnwys o'r dechrau fel rhan o'r broses o gynllunio gofal a chymorth. Mae'r cod ymarfer ar gyfer asesu'n nodi bod yn rhaid i'r broses asesu gael ei chynnal trwy gyfrwng y Gymraeg neu'r Saesneg (fel sy'n briodol i'r unigolyn neu'r teulu dan sylw). Bydd hyn yn sicrhau bod yr unigolyn yn gallu cael gwasanaethau yn ei iaith ei hun trwy

gydol y broses o adnabod a diwallu anghenion gofal a chymorth.

I lawer o siaradwyr Cymraeg, mae iaith yn elfen annatod o'u gofal, e.e. mae rhai pobl yn agored i niwed ac mae rhoi'r cyfrifoldeb am ofyn am wasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg iddynt hwy'n gallu cyfrannu at eu gorbryder. Cyfrifoldeb gwasanaethau cymdeithasol yw darparu gwasanaethau priodol sy'n diwallu anghenion ieithyddol defnyddwyr; cyfeirir at hyn yn 'Mwy na Geiriau' fel y "Cynnig Gweithredol".

5. Cryfhau'r seilwaith ar gyfer yr iaith, gan gynnwys technoleg ddigidol.

Bydd y gwasanaeth gwybodaeth, cyngor a chynhorthwy ar gael ar-lein, yn ychwanegol at ddulliau eraill, mewn fformat hygyrch a bydd yn cynnwys gwybodaeth ynghylch sut i gael mynediad at y gwasanaeth gofal a chymorth.

O fis Mawrth 2016 bydd Safonau newydd y Gymraeg yn dod i rym ar gyfer 26 o gyrff gwasanaethau cyhoeddus, yr un pryd ag y bydd y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) yn dod yn weithredol.

Roedd Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015, a gymeradwywyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru ym mis Mawrth 2015, yn nodi'r safonau canlynol:

- safonau cyflenwi gwasanaethau a bod rhaid i hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau penodol
- safonau llunio polisi
- safonau gweithredu a bod rhaid i hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau penodol
- safonau hybu a bod rhaid i hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau cadw cofnodion penodol
- materion atodol

Bydd y safonau hyn yn galluogi Comisiynydd y Gymraeg i osod dyletswyddau mewn perthynas â'r Gymraeg ar Awdurdodau Lleol, Awdurdodau'r Parciau Cenedlaethol a Gweinidogion Cymru.

Mae'n rhaid i awdurdodau lleol sy'n gyfrifol am roi'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) ar waith roi ystyriaeth hefyd i'r safonau a hysbysiadau cydymffurfio a fydd yn cael eu cyhoeddi gan Gomisiynydd y Gymraeg yn hydref 2015, ac a fydd yn dod i rym ym mis Ebrill 2016.

Beth yw'r effeithiau (cadarnhaol a/neu negyddol) ar yr iaith Gymraeg yr ydych wedi'u nodi yn y cam cynllunio cychwynnol?

h.y. siaradwyr Cymraeg, cymunedau Cymraeg, addysg Gymraeg, dysgwyr Cymraeg, gwasanaethau sydd ar gael yn Gymraeg?

Mae'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru), a'i deddfwriaeth

gysylltiedig, yn sicrhau bod gofal a chymorth ar gael ac yn cael eu darparu mewn ffordd decach a mwy cyfartal. Bydd hyn yn cael effaith gadarnhaol ar siaradwyr Cymraeg, a chymunedau sy'n siarad Cymraeg yn bennaf, o ganlyniad i'r ffaith y bydd mwy o wasanaethau ar gael yn Gymraeg yn y dyfodol.

Mae Fframwaith Strategol Llywodraeth Cymru ar gyfer Gwasanaethau Cymraeg mewn Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol, 'Mwy na Geiriau', yn cydnabod cysyniad anghenion ieithyddol. I lawer o siaradwyr Cymraeg, mae iaith yn elfen annatod o'u gofal, e.e. mae rhai pobl yn agored i niwed ac mae rhoi'r cyfrifoldeb am ofyn am wasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg iddynt hwy'n gallu cyfrannu at eu gorbryder. Cyfrifoldeb gwasanaethau cymdeithasol yw darparu gwasanaethau priodol sy'n diwallu anghenion ieithyddol defnyddwyr; cyfeirir at hyn yn 'Mwy na Geiriau' fel y "Cynnig Gweithredol".

O fis Mawrth 2016 bydd Safonau newydd y Gymraeg yn dod i rym ar gyfer 26 o gyrff gwasanaethau cyhoeddus, yr un pryd ag y bydd y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) yn dod yn weithredol.

Mae'n rhaid i awdurdodau lleol sy'n gyfrifol am roi'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) ar waith roi ystyriaeth hefyd i'r safonau a hysbysiadau cydymffurfio a fydd yn cael eu cyhoeddi gan Gomisiynydd y Gymraeg yn hydref 2015, ac a fydd yn dod i rym ym mis Ebrill 2016.

Pwy yw'r rhanddeiliaid? A yw anghenion siaradwyr a dysgwyr Cymraeg yn cael sylw? I ba raddau y mae siaradwyr a dysgwyr Cymraeg yn debygol o ymateb yn gadarnhaol i'r cynigion?

Mae'r Ddeddf yn berthnasol i'r holl bobl yng Nghymru ac arnynt angen gofal a chymorth, a gofaluwr ac arnynt angen cymorth.

Caiff y rheoliadau eu tanategu gan egwyddorion y Ddeddf sy'n datgan bod yn rhaid i unrhyw berson sy'n arfer swyddogaeth o dan y Ddeddf roi sylw i nodweddion, diwylliant a chredoau'r unigolyn, sy'n cynnwys iaith. I'r perwyl hwn mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl y bydd unrhyw unigolion y mae eu hanghenion am ofal a chymorth yn cael eu hasesu gan yr awdurdod lleol yn gallu cael mynediad at wasanaethau gofal a chymorth yn Gymraeg os byddant yn dymuno.

Fel a nodwyd uchod mae'r Ddeddf yn mynd i'r afael â llawer o'r nodau yn *iaith fyw*: *iaith byw*, sy'n mynd i'r afael mewn modd cadarnhaol ag anghenion siaradwyr a dysgwyr Cymraeg.

Fe wnaeth y broses ymgynghori a digwyddiadau ymgysylltu eang gasglu llawer o safbwyntiau, a oedd yn cynnwys sylwadau gan *Estyn Llaw*, a oedd yn bresennol yn y digwyddiadau ymgysylltu fel rhan o'r ymgynghoriad i gynnig cymorth ac arweiniad ynghylch cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg trwy'r Ddeddf.

Mae'n rhaid i awdurdodau lleol sy'n gyfrifol am roi'r Ddeddf Gwasanaethau

Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) ar waith roi ystyriaeth hefyd i'r safonau a hysbysiadau cydymffurfio a fydd yn cael eu cyhoeddi gan Gomisiynydd y Gymraeg yn hydref 2015, ac a fydd yn dod i rym ym mis Ebrill 2016. Mae'r ffordd y mae'r is-ddeddfwriaeth wedi cael ei drafftio'n golygu bod y Gymraeg, a'i lle o ran cynorthwyo unigolion i ymgysylltu'n llawn â'r broses gofal a chymorth a chyfranogi'n llawn ynddi, yn hanfodol i wella gallu pobl i fod â llais a rheolaeth dros eu bywydau.
Pan na chwblhawyd asesiad, neu pan na chanfuwyd effeithiau, nodwch gyfrif llawn at ddibenion cadw cofnod. (Gellid defnyddio hwn yn y Tribiwnlys Iaith Gymraeg yn y dyfodol)
Amherthnasol
Pa gamau gweithredu/gwaith pellach sydd wedi'u nodi yn y cam cynllunio cychwynnol? e.e. gofynion data, angen am adolygiad gan gymheiriaid, ymgysylltu allanol â grwpiau Cymraeg, rhestri rhanddeiliaid neu ymgynghori, cysylltu ag Uned y Gymraeg am gyngor)?
Cafodd yr holl ddogfennau ar gyfer y cyhoedd a oedd yn ategu'r ymarfer ymgynghori ynghylch y rheoliadau a'r codau ymarfer (Cyfres 1) eu darparu'n ddwyieithog. Roedd y deunyddiau dwyieithog yn cynnwys: Dogfennau Ymgynghori Cwestiynau Ymgynghori Crynodeb Gweithredol Crynodeb Gweithredol ar gyfer Plant a Phobl Ifanc Crynodeb Gweithredol Hawdd i'w Ddarllen. Roedd y gweithdai a gynhaliwyd i gefnogi'r broses ymgynghori'n cynnwys siaradwr Cymraeg ac fe wnaed darpariaeth i gyfranogwyr allu gofyn cwestiynau – a chael ateb – yn Gymraeg.
CAM 2 – NODI AC ASESU EFFEITHIAU
<u>Crynodeb o'r Asesiad Effaith</u> Gan na chanfuwyd unrhyw effeithiau sylweddol yn ystod yr asesiad effaith cychwynnol, ni chwblhawyd Offeryn Asesu Risgiau.
Effeithiau cadarnhaol:

Bydd y rhaglen waith yn darparu'r effeithiau cadarnhaol canlynol:

- mae hawliau'r unigolyn wedi'u gosod ar wyneb y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru);
- ymwybyddiaeth gynyddol o'r angen i sefydlu'r Fframwaith Strategol ar gyfer Gwasanaethau Cymraeg, *Mwy na Geiriau*, a defnydd cynyddol o wasanaethau gofal a chymorth yn Gymraeg a chynnydd yn eu hargaeledd (cynnydd yn y cynnig gweithredol ac yn y nifer sy'n manteisio ar y cynnydd gweithredol lle gofynnir amdano). Bydd hyn yn rhoi mwy o lais, rheolaeth a mewnbwn i bobl o ran y gwasanaethau y mae eu hangen arnynt i'w galluogi i gyflawni eu canlyniadau llesiant;
- dylai gynyddu nifer y staff Cymraeg sy'n gweithio o fewn y gweithlu gofal cymdeithasol, i gynorthwyo gwasanaethau i siarad yn eu dewis iaith;
- mae hefyd yn cynnig y potensial i helpu i gadw staff pwrpasol mewn cymunedau Cymraeg.

Effeithiau negyddol:

Gall y rhaglen waith ddarparu'r effeithiau negyddol canlynol:

- efallai na fydd digon o staff Cymraeg i ateb y galw am ofal a chymorth trwy gyfrwng y Gymraeg, a fyddai yn ei dro'n gosod gofynion ychwanegol ar y gweithlu Cymraeg presennol i ddarparu gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg;
- efallai na fydd sgiliau iaith Gymraeg staff gofal a chymorth ar lefel ddigonol i gynnig gwasanaeth llawn trwy gyfrwng y Gymraeg; gallai hyn arwain at anghenion hyfforddi cynyddol ar gyfer y staff Cymraeg hynny.

Cyfleoedd i hyrwyddo'r Gymraeg e.e. statws, y defnydd o wasanaethau Cymraeg, y defnydd o'r Gymraeg o ddydd i ddydd, y defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle?

Bydd y rhaglen waith yn darparu cyfleoedd i hyrwyddo'r Gymraeg:

- bydd cynigion rhagweithiol a gwasanaethau proffesiynol di-dor yn annog siaradwyr Cymraeg i ddefnyddio'r Gymraeg yn effeithiol ac yn gosod dyletswydd ar ddarparwyr i wneud mwy i ystyried y defnyddiwr a'i anghenion a darparu gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg yn hytrach na disgwyl nes gofynnir iddynt wneud hynny;
- mae cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn cael eu hybu ar gyfer plant a phobl ifanc a dylent sicrhau agwedd gadarnhaol tuag at y Gymraeg;

- bydd siaradwyr Cymraeg yn cael eu hannog i aros mewn cymunedau Cymraeg neu ddychwelyd iddynt;
- annog pobl (gan gynnwys staff) i wella'u sgiliau iaith Gymraeg yn barhaus ac felly wella hyder a defnydd pan fo pobl yn derbyn gofal a chymorth o ddydd i ddydd yn Gymraeg;
- cyfrannu tuag at yr amcanion polisi yn 'laith fyw: iaith byw' a chynyddu niferoedd neu ganrannau'r siaradwyr Cymraeg a chynyddu'r defnydd o'r Gymraeg;
- cynyddu amlygrwydd siaradwyr Cymraeg a'r gwasanaethau sydd ar gael iddynt;
- cynyddu sgiliau siaradwyr a dysgwyr Cymraeg presennol i ddefnyddio mwy o Gymraeg yn y gwaith/yn broffesiynol.

Mae'r Cod Ymarfer ar gyfer Asesu yn datgan bod iaith yn elfen annatod o'r gofal y mae pobl yn ei gael ac mai cyfrifoldeb yr awdurdod lleol yw darparu gwasanaethau priodol sy'n cynnwys diwallu anghenion ieithyddol defnyddwyr.

Mae'r cod yn ei gwneud yn eglur y dylai'r asesiadau o angen gael eu cwblhau trwy gyfrwng y Gymraeg neu'r Saesneg fel sy'n briodol i'r unigolyn neu'r teulu dan sylw, ac na ddylai'r dewis hwn achosi oedi yn y broses asesu.

Un o'r gofynion a nodir yn y cod ymarfer yw bod yn rhaid i'r Set Ddata Graidd Ofynnol Genedlaethol gadw cofnod o'r asesiad yn y ddewis iaith / y dewis Ddull Cyfathrebu fel sy'n briodol i anghenion y plentyn neu'r oedolyn y mae ei anghenion yn cael eu hasesu.

Tystiolaeth/data a ddefnyddiwyd, gan gynnwys proffil demograffig, wrth ystyried yr effeithiau:

Yn 2011, fe gyhoeddodd Bwrdd yr Iaith Gymraeg adroddiad "Y Gymraeg a Gwasanaethau Cymdeithasol" a oedd yn nodi'r canlyniadau i bobl nad ydynt yn derbyn gofal yn eu dewis iaith. Roedd yr adroddiad yn datgan bod "tystiolaeth fyd-eang yn dangos effaith niweidiol rhwystrau ieithyddol ym maes gofal – diffyg mynediad at wasanaethau cymdeithasol; bodlonrwydd defnyddwyr; diffyg perthynas therapiwtig; anawsterau o ran cael cydsyniad; problemau gyda pharhad y gofal gan fod y defnyddiwr yn cael ei atgyfeirio o un asiantaeth at y nesaf; diffyg gofal o ansawdd; diogelwch defnyddwyr; statws iechydd y defnyddiwr; costau gofal – costau personol i'r defnyddiwr a chostau ariannol i'r gwasanaeth".

Cyhoeddwyd adroddiad a oedd yn dwyn y teitl "Profiadau Siaradwyr Cymraeg o Wasanaethau Iechyd a Gofal Cymdeithasol" gan IAITH yn 2012³. Fe'i cwblhawyd ar ran yr Adran Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Phlant, Llywodraeth Cymru a Chyngor Gofal Cymru. Roedd yn canolbwyntio ar brofiadau defnyddwyr

³[Profiadau Siaradwyr Cymraeg o Wasanaethau Iechyd a Gofal Cymdeithasol](#)

gwasanaethau a gofalwyr yn y pedwar grŵp blaenoriaeth a adnabuwyd (plant; pobl hŷn; defnyddwyr gwasanaethau iechyd meddwl, gan gynnwys y rhai â dementia, a phobl ag anableddau dysgu), ac roedd yr ymchwil yn cadarnhau'r cyswllt rhwng iaith a gofal.

Mae'n tynnu ar enghreifftiau sy'n awgrymu y gall ansawdd y gofal ar gyfer defnyddwyr agored i niwed gael ei beryglu gan fethiant i gyfathrebu yn eu hiaith gyntaf. Ymdrinnir hefyd â rôl hanfodol iaith fel offeryn asesu a diagnostig ac ystyrir bod y ddibyniaeth ar gyfieithu, gan ddefnyddio aelodau o'r teulu i gyfleu gwybodaeth rhwng y defnyddiwr gwasanaethau a'r gweithiwr proffesiynol, yn llawn problemau, a allai effeithio ar natur yr asesiad a gaiff ei gwblhau. I ddefnyddwyr a gofalwyr, ystyrir bod y gallu i gyfathrebu yn eu dewis iaith yn cael effaith ar ffurfio perthnasoedd clinigol a therapiwtig.

Canfu'r ymchwil hefyd fod ymatebwyr yn teimlo bod gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg mewn sawl maes yn aml yn cael eu darparu trwy hap a damwain ac mai anaml y maent yn cael eu cynllunio. Mae aelodau unigol o staff ar sawl lefel yn brin o hyder i ddefnyddio'u sgiliau iaith Gymraeg mewn cyd-destun proffesiynol; efallai fod asiantaethau sy'n cyflogi'n methu â chydabod neu roi gwerth ar y sgiliau hyn, ac mae sgiliau iaith unigol yn aros yn guddiedig ac yn peidio â chael eu defnyddio o ganlyniad. Ymddengys fod y diwylliant sydd ohoni yn y sector iechyd a gofal cymdeithasol yng Nghymru'n seiliedig ar y disgwyliad y bydd defnyddwyr gwasanaethau neu ofalwyr yn adnabod yr angen ac yn creu'r galw am wasanaethau cyfrwng Cymraeg, yn hytrach na bod yn seiliedig ar drefn lle mae gan ddarparwyr gwasanaethau ddyletswydd i gynnig a darparu. I nifer o unigolion sy'n agored i niwed ac wedi'u dadrymuso yn y grwpiau blaenoriaeth a oedd wedi'u cynnwys yn yr ymchwil, mae'r gallu i fynegi eu hangen a chreu galw yn aml y tu hwnt iddynt. Maent yn aml yn dibynnu ar ofalwyr a theulu i wneud hyn drostynt. Nid oes cymorth o'r fath gan lawer ohonynt. Felly mae ar y defnyddwyr gwasanaethau mwyaf agored i niwed ac ynysig angen mynediad at wasanaethau a systemau sylfaenol sy'n ddigon cadarn a dibynadwy i adnabod eu hanghenion ieithyddol ac ymateb yn briodol. Mae parch tuag at urddas unigolion yn mynnu hyn.

Mae adroddiad Bwrdd yr Iaith Gymraeg hefyd yn darparu tystiolaeth o ymchwil a gwblhawyd gan Llais Defnyddwyr Cymru yn 2010, "Gwasaniaithau: Defnyddwyr a'r iaith Gymraeg". Mae'n datgan fel a ganlyn:

"Yn olaf, gan ystyried ymchwil sy'n ymwneud â defnyddwyr, fe gynhaliodd Llais Defnyddwyr Cymru arolwg o safbwynt siaradwyr Cymraeg yn 2010. Fel sampl, gofynnwyd i 759 o siaradwyr Cymraeg am eu barn am wasanaethau Cymraeg. Wrth drafod y defnydd o'r Gymraeg dywedodd dros chwarter nad oedd gwasanaethau Cymraeg ar gael: "Pan ofynnwyd iddynt sut y gellid gwella gwasanaethau presennol, yr un awgrym mwyaf yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat oedd y dylai fod mwy o staff Cymraeg ar gael. Dywedodd 28% o'r holl ymatebwyr mai dyma oedd y rheswm pam nad oeddent yn defnyddio'r Gymraeg yn fwy yn eu hymwneud â'r sector

cyhoeddus". O'r gwaith ansoddol a wnaed fel rhan o'r ymchwil hon, darganfuwyd hefyd nad oedd gwasanaeth cyfrwng Cymraeg yn cael ei gynnig."

Mae 'Mwy na Geiriau' yn cydnabod mai cyfrifoldeb gwasanaethau cymdeithasol yw darparu gwasanaethau priodol sy'n diwallu anghenion ieithyddol defnyddwyr; a ddiffinnir fel y "cynnig gweithredol". Mae'r ddeddfwriaeth a'r fframwaith canlyniadau cenedlaethol a'r fframwaith mesur perfformiad yn sicrhau bod y 'cynnig gweithredol' yn rhan annatod o wella canlyniadau llesiant i bobl ac arnynt angen gofal a chymorth a gofalwyr ac arnynt angen cymorth. Bydd Safonau newydd y Gymraeg yn cynnig ysgogiad newydd i gyrff sy'n darparu gwasanaethau cyhoeddus gofleidio'r Gymraeg a'i chynnwys fel rhan o wasanaethau pob dydd – bydd hyn yn cael ei adlewyrchu ar gyfer pobl o bob oed, o blant i bobl hŷn.

Mae'r sylfaen dystiolaeth bresennol ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol yn disgrifio'r broses; ond ychydig iawn o dystiolaeth sydd o effaith gwasanaethau cymdeithasol ar fywydau pobl a pha un a yw'r gwasanaeth yn gwella canlyniadau i bobl. Felly mae bwlch sylweddol o ran tystiolaeth sy'n ategu ein dull i ddatblygu fframwaith canlyniadau sy'n mesur effeithiolrwydd gwasanaethau.

Bydd y dull hwn yn cynnwys mesurau a fydd yn monitro pa un a yw pobl yn cael gofal a chymorth trwy gyfrwng y Gymraeg a pha un a yw pobl yn cyfathrebu yn Gymraeg yn fwy eang gyda staff ieuchyd neu ofal cymdeithasol. Caiff y dull hwn ei nodi o dan adran 145 o'r Ddeddf, y fframwaith canlyniadau cenedlaethol ar gyfer pobl ac arnynt angen gofal a chymorth a gofalwyr ac arnynt angen cymorth. Mae Asesiad o'r Effaith ar Hawliau Plant ar wahân wedi cael ei gwblhau ar gyfer y fframwaith hwn.

Beth yw'r effaith gyffredinol debygol ar yr iaith Gymraeg os bydd y polisi hwn yn cael ei ddatblygu?

Cadarnhaol: ☒
Negyddol: ☐
Niwtral: ☐
Anhysbys: ☐

Penderfyniad yn dilyn yr Asesiad

1. Dim newid sylweddol	☒
2. Addasu'r polisi er mwyn gwella effeithiau	☐
3. Parhau â'r polisi gyda mesurau lliniaru	☐
4. Rhoi'r gorau i'r polisi a chael gwared arno	☐

Os ydych wedi ateb 2, 3 neu 4 uchod, atebwch y canlynol:

Sut y byddwch chi'n ymdrin â'r effeithiau hyn er mwyn gwella'r canlyniadau i'r Gymraeg? Manylion am fesurau lliniaru/pwyntiau gweithredu/dewisiadau amgen sydd wedi'u mabwysiadu er mwyn lleihau'r effeithiau negyddol a chynyddu'r canlyniadau cadarnhaol:

Os ydych yn ymgysylltu neu'n ymgynghori, beth yw eich cynlluniau? Pa gwestiynau ydych yn dymuno gofyn i randdeiliaid am yr Asesiad Effaith ar yr iaith Gymraeg a materion yn

ymwneud â'r Gymraeg?
Cynhaliwyd ymgynghoriad ffurfiol dros gyfnod o 12 wythnos ynghylch y cynigion ar gyfer rheoliadau a chodau ymarfer mewn perthynas â Rhannau 3 a 4 o'r Ddeddf, ar Asesu a Diwallu Anghenion Unigolion. Parodd y cyfnod ymgynghori o 6 Tachwedd 2014 tan 2 Chwefror 2015. Er nad oedd cwestiwn penodol ynghylch y Gymraeg, roedd un cwestiwn yn gofyn a fyddai'r cynigion yn cael unrhyw effeithiau cadarnhaol ar grwpiau â nodweddion gwarchodedig. Roedd gweithdai i gefnogi'r ymarfer ymgynghori â'r cyhoedd yn cynnwys siaradwr Cymraeg ar y panel ac roedd cyfranogwyr yn gallu gofyn cwestiynau a chael ateb iddynt yn Gymraeg.
CAM 3: CAMAU AR ÔL YMGYNGHORI A PHARATOI AR GYFER CYHOEDDI, MONITRO A GWERTHUSO
Ar ôl ymgynghori, pa newidiadau ydych wedi'u gwneud i fynd i'r afael ag unrhyw faterion a godwyd yn ymwneud â'r Gymraeg?
Trefnwyd fod dogfennau ymgynghori ar gael, lle'r oedd yn briodol, yn Gymraeg gan gynnwys y dogfennau ymgynghori, crynodeb gweithredol ategol, fersiwn o'r crynodeb a oedd yn addas i blant a phobl ifanc a fersiwn hawdd i'w darllen o'r crynodeb. Hefyd, yn dilyn yr ymgynghoriad, bydd yr adroddiad cryno'n cael ei gyhoeddi yn Gymraeg. Roedd ymateb cadarnhaol i'r ffaith bod y rheoliadau'n hybu pwyslais yn unol â 'Mwy na Geiriau: Fframwaith Strategol ar gyfer Gwasanaethau Cymraeg mewn lechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol'. Ni chafodd unrhyw faterion uniongyrchol eraill mewn perthynas â'r Gymraeg eu codi trwy ymatebion i'r ymgynghoriad.
Sut byddwch yn monitro'r effeithiau parhaus wrth weithredu'r polisi?
Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn cynnwys darpariaethau i alluogi Gweinidogion i fonitro swyddogaethau o dan y Ddeddf a gyflawnir gan awdurdodau lleol a chyrff eraill. Gall Gweinidogion ei gwneud yn ofynnol i'r cyrff hyn adrodd ar eu dyletswyddau o ran gweithredu'r rheoliadau hyn. Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu comisiynu gwerthusiad i'w gwneud yn bosibl ystyried effaith y model cenedlaethol newydd ar gyfer asesu a chymhwysra. Hefyd, bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i fonitro effaith y rheoliadau ar feysydd megis y Gymraeg.
Amlinellwch sut byddwch yn parhau i nodi'r effeithiau wrth fonitro a gwerthuso yn y dyfodol?

Bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i fonitro effaith y rheoliadau ar y Gymraeg, a bydd hyn yn cynnwys ystyried y gwaith a wnaed o dan y fframwaith canlyniadau cenedlaethol.

Unrhyw sylwadau eraill – canlyniadau parhaus gwerthusiadau, effeithiau sy'n dod i'r amlwg

4. Datganiad

Arweinydd polisi:

Nid yw'r polisi hwn yn effeithio ar yr iaith Gymraeg. Pan ganfuwyd effeithiau negyddol neu gyfleoedd a gollwyd, mae'r diwygiadau a'r camau priodol wedi eu rhoi ar waith.

Enw:

Lisa Griffiths

Adran:

Yr Adran Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol

Dyddiad(au):

Ebrill 2015

Llofnod:

Dyddiadau adolygu:

ARDYSTIAD AC ADOLYGIAD YR UWCH SWYDDOG CYFRIFOL

Rwyf yn fodlon bod yr Asesiad o Effaith ar y Gymraeg yn adlewyrchiad cywir o'r rhaglen/prosiect yn y cam hwn o'r datblygiad. Trwy lofnodi, gallaf gadarnhau bod Safonau'r Gymraeg wedi cael y sylw priodol. Byddaf yn ail-asesu'r rhaglen/prosiect ar adegau allweddol trwy oes y rhaglen/prosiect, gan gynnwys adolygiadau polisi.

Llofnodwyd (Uwch Berchennog Cyfrifol)	Dyddiad
Llofnodwyd (Uwch Berchennog Cyfrifol)	Dyddiad adolygu
Llofnodwyd (Uwch Berchennog Cyfrifol)	Dyddiad adolygu
Llofnodwyd (Uwch Berchennog Cyfrifol)	Dyddiad adolygu